

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

יד יצחק בן צבי

חיי שרה

פרשה ארץ ישראלית

מערת המכפלה

מאת: טליה זיסקין

כיום ידוע שכמה מטרים מתחת למרכז רצפת המתחם שבו נערכות התפילות, קיים חדר תת-קרקעי גדול המכונה 'חדר הנרות'. בחדר זה יש שלוש מצבות, ועל אחת מהן נמצא כתוב בלטינית השם 'עקב'. מחדר זה יורד פיר והוא מגיע למערה סגלגלה שקוטרה כ-3.5 מ', וממנה יוצא מעבר צר למערה סגלגלה נוספת בקוטר של כ-1.5 מטר. מבנה זה של מערות צמודות זו לזו מתאים למתואר בגמרא על מערה שהיא 'שני בתים, זה לפניו מזה'. בתוך המערה נמצאו ממצאים של כלי חרס ושברי עצמות אדם מתקופת הבית הראשון. ממצאים אלו הוכיחו שהמערה הקדומה, מתקופת הברונזה התיכונה (המאה ה-20 עד המאה ה-16 לפני הספירה), הייתה מוכרת ופעילה גם בימי הבית הראשון, במאה ה-10 עד המאה ה-8 לפני הספירה.

גילוי המערה עורר סקרנות מדעית וארכיאולוגית יחד עם התרגשות דתית גדולה. בביקור האחרון שהתקיים במערה בשנת התשס"ב (1981) השתתפו נציגי צה"ל, נציגי הוואקף בירושלים ונציגי רשות העתיקות. במקום נכח גם מפקד מערת המכפלה, סרן יאיר בלומנטל, וכך הוא כתב בע"קבות הביקור: **משהנעתי למקום אחזה בי התרגשות עזה. ביקשתי מהיחילים, שאבטחו את הכניסה למעלה, שישלשלו לי סידור. משהגיע לידי התיישבתי והתחלתי להתפלל. החיילים ביקשו שאתפלל לתוך מכשיר הקשר, כדי שגם הם יוכלו לשמוע, וכך קראתי את פרשת עקדת יצחק, וכן תפילות לקיומה של מדינת ישראל ותקומת ישראל בארצו. זוכר אני שמרוב התרגשות אף בכיתי (במחנה, א' בחשוון תשמ"ז 1985.10.16, גיליון 7). אחרי ביקור זה סתמו אנשי הוואקף בבטון את פתח הכניסה למערה.**

הביקורים השונים שנערכו במערה החל מסוף המאה ה-19 חשפו מידע רב על מערת המכפלה, מידע שהיה עלום לדורות הקודמים. ועדיין רב הנסתר מעין החוקרים והמבקרים על הגלוי, בעיקר ברבדיה העמוקים של המערה. משערים כי אם יתאפשר פינוי העפר הרב, החרסים ושברי העצמות מתקופת בית ראשון, ויהיה אפשר להגיע לקרקעית המערה, יתגלה עולם שלם שיקרב אותנו יותר לימי האבות.

מערת המכפלה מוזכרת לראשונה בקבורת שרה במשא ומתן לר' כישתה ובתיאור הקבורה **ואחרי-כן קבר אברהם את-שרה אשתו, אל-מערת שדה המכפלה על-פני ממרא הוא חברון, בארץ כנען. ויקם השדה והמערה אשר-בו לאברהם לאחזת קבר, מאת בני-חת (בראשית כג, יט-כ); וכן בקבורת אברהם, לקראת סוף הפרשה: ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו, אל-מערת המכפלה: אל-שדה עפרון בן-צחר החתי, אשר על-פני ממרא (בראשית כה, ט). עם השנים גדלה אחוזת הקבר של משפחת אברהם, ובבקשתו של יעקב להיקבר במערת המכפלה הוא מזכיר גם את שמות הקבורים שם ויצו אותם ויאמר אלהם אני נאסף אל-עמי, קברו אתי אל-אבותי: אל-המערה אשר בשדה עפרון החתי... שמה קברו את-אברהם ואת שרה אשתו, שמה קברו את-יצחק ואת רבקה אשתו; ושמה קברתי את-לאה (בראשית מט, כט; לא).**

במרוצת הדורות הפכה מערת המכפלה למוקד עלייה לרגל. הראשון שמתואר שעלה לקברי אבות היה כלב בן יפונה ויעלו בנגב ויבא עד חברון - ויבאו מבעי ליה! אמר רבא: מלמד, שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות (בבלי סוטה, לד ע"ב). וכן לאורך כל הדורות ועד ימינו רבים מגיעים להשתטח על קברי האבות במערת המכפלה.

המבנה המוכר כיום כמערת המכפלה, ואשר אליו נכנסים כדי לבקר ולהתפלל, הוקם בתקופת בית המקדש השני. מערת המכפלה התת-קרקעית אינה מוכרת כיום למבקרים. היכן היא אותה מערת המכפלה? ומהי המכפלה? האמוראים רב ושמואל, מנהיגי יהדות בבל במאה השני לישית לספירה, הביעו דעותיהם בשאלת מבנה המערה - האם הכפי"לות המוזכרת מתייחסת לחללים כפולים הצמודים לגובה או לחילופין לחללים הצמודים לרוחב. **מערת המכפלה, רב ושמואל; חד אמר: שני בתים זה לפניו מזה, וחד אמר: בית ועליה על גביו (בבלי עירובין, נג ע"א).** רק כשהחל המחקר והתאפשרה כניסה לפניו המערה היה אפשר לנסות ולהכריע ביניהם.

הכניסה הראשונה למערה למטרת חקר וגילוי התקיימה לאחר מלחמת ששת הימים, בסתיו התשכ"ט (1968). הפתח המוכר היחיד למערה היה צר, ולכן הראשונה שירדה לבחון את מעבה המערה הייתה ילדה בת 13 ושמה מיכל ארבל. היא צילמה את המקום ושרטטה את מבנהו, וממצאיה הוצגו לפני שר הביטחון משה דיין. בשנים שלאחר מכן היו כמה כניסות נוספות למערה, והמידע שהתקבל מהן העשיר את ידיעותינו על אודותיה.

לעיון נוסף

- ארנון נעם, **המערה, תגליות ומחקרים במערת המכפלה**, מדר' שת חברון, ירושלים, 2017